

SNACKA OM LIVET PÅ GYMNASIET

Lektions- och samtalsövningar
om existentiella frågor.

Preventivt arbete
Tillsammans

PART

ALLMÄNNA
ARVSFONDEN

INNEHÅLL

Introduktion

Samtalsteman

1. Mysteriet människan
2. Den sista människan
3. Värld och perspektiv
4. I avsaknad av berättelse att leva i
5. Tillit och rädsla
6. Teknologi och hennes människa
7. Den sekulariserade religionen
8. Vårt inre CV

Handledning

- Varför existentiella samtal i skolan?
- Förberedelser som mentor
- Forskningen som materialet bygger på
- Materialet i förhållande till centralt innehåll i ämnesstudier

INTRODUKTION

Detta är ett material som syftar till att introducera existentiella samtal som ett verktyg för att fördjupa kunskaper, förbättra arbetsmiljö och gruppdynamik, främja hälsa samt rusta elever i gymnasieåldern för livets upp och nedgångar.

Materialet riktar sig till mentorer och lärare och kan användas både som ett material på mentorstid och som ett fördjupningsmaterial till ämnesstudier i sociologi, religion, psykologi, filosofi, historia samt samhällskunskap. I detta material finns åtta konkreta lektionsupplägg. De kan användas i kronologisk ordning eller fristående utifrån kontext och mentorn eller lärarens bedömning av behov. Materialet kan också användas som underlag för samtalsgrupper utanför skoltid.

Genomgående i varje övning möter ni en text samt frågor som berör textinnehållet. Genom att enskilt, i par och grupp (EPA) diskutera frågorna kommer existentiella samtal att växa fram. Den inledande texten till varje övning blir levande genom att mentor eller lärare läser den högt för klass eller grupp.

I lärarhandledningen längst bak återfinns fördjupad information om hur detta material kan användas samt forskning och vad lektionsuppläggen bygger på. I handledningen finns också koppling till centralt innehåll i de sex ämnen där samtal utifrån dessa åtta existentiella teman kan utgöra fördjupningsmaterial.

Text hämtad från Mikael Kurkialas bok *När själen går i exil*:

“

det är deras avlagringar av smärta, oförlöst längtan och orealiserade möjligheter vi utforskar genom vår konst, filosofi och litteratur."

Kortskrivning enskilt 3 minuter, dialog 3 minuter, avsluta med gruppdiskussion.

- ### Rader för kortskrivning samt anteckningar från par- och gruppdiskussion

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

#2 SNACKA OM LIVET: DEN SISTA MÄNNISKAN

Introduktion

Text hämtad från Mikael Kurkialas bok *När själen går i exil*:

” Jag önskar alla kunde få bli miljonärer och få alla sina drömmar förverkligade. På så vis skulle de förstå att livet inte handlar om det, så de kunde sätta i gång att leva i stället...”

”Du kommer aldrig att bli en person som inte har några problem. Hur gärna du än vill slippa dina problem så är det en del av ett meningsfullt liv. Det är så du utvecklas, och det är så du ger värde till andra människor. Belöningen för personlig utveckling är inte vad du uppnår, utan vilken människa den gör dig till.”

"Bara inom dessa relationer är jag begriplig och meningsfull. Utan dem är jag ett fragment, ett lösryckt splitter, en skärva."

Frågor för reflektion: Enskilt, Par och Grupp (EPA)

Kortskrivning enskilt 3 minuter, dialog 3 minuter, avsluta med gruppdiskussion.

1. Reflektera över det första citatet, "en rik person sade...".
2. Reflektera över det andra citatet, "du kommer aldrig bli en person utan problem...".
3. Sociologen Zygmunt Bauman menar: "Vi människor ska sträva efter ömsesidigt beroende av varandra" i vilken utsträckning står du ensam, eller finns ömsesidighet i dina relationer?

Rader för kortskrivning, enskilt samt från par- och gruppdiskussion

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

#3 SNACKA OM LIVET: VÄRLD OCH PERSPEKTIV

Introduktion

Text hämtad från Mikael Kurkialas bok *När själen går i exil*:

” Att naturvetenskaperna inte förmår fånga in livets kvalitet – dess skönhet, mystik, värde och mening – är inte ett tillkortakommande. Dessa aspekter av tillvaron ligger helt enkelt utanför deras forskningsområde. Denna inneboende begränsning blir ett problem först när de naturvetenskapliga (och de ekonomiska och teknologiska) perspektiven får en så privilegierad ställning att de diskvalificerar andra sätt att tänka.

För att våra erfarenheter av livets kvalitet och omätbara aspekter ska kunna bejakas behöver det naturvetenskapliga språket kompletteras med andra språk som är förmögna att tillvarata denna kvalitet. Utan sådana alternativa språk riskerar livet att utarmas och förvrängas och människan reduceras till kropp, funktion, konsument eller handelsvara.”

Frågor för reflektion: Enskilt, Par och Grupp (EPA)

Kortskrivning enskilt 3 minuter, dialog 3 minuter, avsluta med gruppdiskussion.

1. Vad tänker, känner och gör du när du inte äter, studerar, köper eller glömmar dig själv genom att leva för någon annan?
2. Har du någonsin känt dig tom när du lever bara för de enkla funktionerna i livet, äta studera, åka buss och passa in?
3. Är dina relationer av ett logiskt eller mytologiskt slag, är din vän en form av behovstillfredsställelse eller en skapande medresenär? (inventera)

Rader för kortskrivning, enskilt och i par samt anteckningar från gruppdiskussion

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal grey ruling lines. In the bottom-left corner, there is a yellow, wavy-edged shape that resembles a stylized cloud or a piece of tape. The rest of the page is empty and contains no text or other markings.

#4

Text hämtad från Mikael Kurkialas bok *När själen går i exil*:

” Ideologier och politiska visioner – om frihet, jämlikhet och broderskap, om ett folkhem, en kommunistisk utopi eller en värld inrättad i enlighet med en gudomlig vilja – har i åtminstone en viss utsträckning kunnat underställa ekonomin en övergripande vision om samhället. Men den råa kapitalismens enda imperativ är att öka vinsterna för kapitalisten själv. Att detta påbud sedan kan kombineras med fromma förhoppningar om att ständigt ökande vinster också kan leda till sociala förbättringar är en underordnad bieffekt. Kapitalismen bygger inte på tanken om ett 'vi' utan på tanken om ett antal isolerade 'jag'.

Först de senaste decennierna har vi försökt oss på det här. Först hölls våra samhällen samman av religion, och sedan av projektet välfärdsstaten men nu är dessa gemenskapande visioner borta. I deras ställe har konsumismen trätt, en visionslös ideologi som förväntas hålla oss samman, eller i alla fall distrahera oss tillräckligt mycket så vi inte börjar ställa frågor om syftet med allting.”

Frågor för reflektion: Enskilt, Par och Grupp (EPA)

Kortskrivning enskilt 3 minuter, dialog 3 minuter, avsluta med gruppdiskussion.

1. Hur ofta lever du fel, gör saker som inte säger dig något eller direkt motverkar din hälsa eller dina egentliga mål?
2. Vad är det som kan få dig att tveka, förmå dig att lämna det du tror på?
3. Har du någonsin känt att du har för mycket eller tillräckligt med pengar, om inte, vad krävs för att du ska känna så?

Rader för kortskrivning, enskilt och i par samt anteckningar från gruppdiskussion

This image shows a single page of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Text hämtad från Mikael Kurkialas bok *När själen går i exil*:

Dessa orosmoln till trots borde vi kunna glädjas över att vi rankas så högt i internationella jämförelser av den sociala tilliten. Men frågan är vad man egentligen mäter och vilka känslor, sociala relationer och institutioner som innefattas i begreppet 'tillit'."

Kortskrivning enskilt 3 minuter, dialog 3 minuter, avsluta med gruppdiskussion.

1. Känner du tillit till samhället och myndigheternas förmåga att tillvarata dina behov?
2. Hur känns det att leva i ett samhälle som allt färre tror och litar på?
3. Jämför din tro på familjen och din tro på samhället.

Rader för kortskrivning, enskilt och i par samt anteckningar från gruppdiskussion

This image shows a single page from a notebook or ledger. It features ten evenly spaced, thin grey horizontal lines running across the width of the page. The background is plain white, and there are no margins, text, or other markings present.

#6

SNACKA OM LIVET: TEKNOLOGIN OCH HENNES MÄNNISKA

SNACKA OM LIVET: TEKNOLOGIN OCH HENNES MÄNNISKA

SNACKA OM LIVET: TEKNOLOGIN OCH HENNES MÄNNISKA

SNACKA OM LIVET: TEKNOLOGIN OCH HENNES MÄNNISKA

SNACKA OM LIVET: TEKNOLOGIN OCH HENNES MÄNNISKA

SNACKA OM LIVET: TEKNOLOGIN OCH HENNES MÄNNISKA

SNACKA OM LIVET: TEKNOLOGIN OCH HENNES MÄNNISKA

- ## SNACKA OM LIVET: TEKNOLOGIN OCH HENNES MÄNNISKA

SNACKA OM LIVET: TEKNOLOGIN OCH HENNES MÄNNISKA

SNACKA OM LIVET: TEKNOLOGIN OCH HENNES MÄNNISKA

#7

SNACKA OM LIVET: DEN SEKULARISERADE RELIGIONEN

SNACKA OM LIVET: DEN SEKULARISERADE RELIGIONEN

SNACKA OM LIVET: DEN SEKULARISERADE RELIGIONEN

SNACKA OM LIVET: DEN SEKULARISERADE RELIGIONEN

SNACKA OM LIVET: DEN SEKULARISERADE RELIGIONEN

SNACKA OM LIVET: DEN SEKULARISERADE RELIGIONEN

- ## SNACKA OM LIVET: DEN SEKULARISERADE RELIGIONEN

SNACKA OM LIVET: DEN SEKULARISERADE RELIGIONEN

SNACKA OM LIVET: DEN SEKULARISERADE RELIGIONEN

#8 SNACKA OM LIVET: VÅRT INRE CV

Introduktion

Text hämtad från Mikael Kurkialas bok *När själen går i exil*:

” Om verkligheten för individen framträder på ett sätt som inte svarar mot det kulturellt vedertagna, avfärdas det som en vanföreställning eller som något subjektivt.

Men allt som oftast erfar vi väl alla hur våra upplevelser av verkligheten krockar med vår intellektuella övertygelse om hur den faktiskt ser ut. Vi upplever till exempel alla, tror jag, att vissa timmar är längre än andra. Minuterna vid köerna vid snabbköpens utgångskassor är mycket långsammare än de vi tillbringar på en trevlig afterwork i glada kollegors sällskap. Tiden det tar att föda fram ett barn är inte jämförbar med tiden på en långflygning. Den snabba försoningskramen vi får av en strulig tonårsdotter efter ett uppslitande gräl går inte att mäta i sekunder; den är en glipa in mot evigheten.

Vi erfar tiden inte som kvantitet, som objektivt sett exakt lika långa minuter staplade på varandra, utan som en känsla, en kvalitet. Men eftersom denna känsla inte går att fånga med de måttstockar (klockor) vi använder oss av för att mäta den, måste den avfärdas som en subjektiv (van) föreställning. Ju 'vuxnare' vi blir, desto färre sådana vanföreställningar förväntas vi ha.

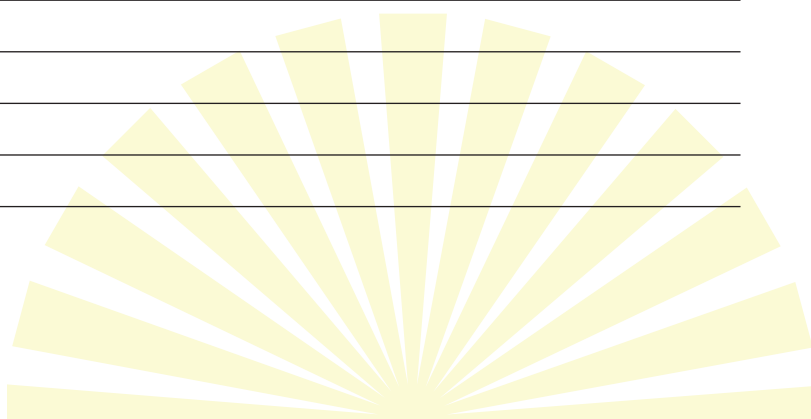
Modernitet kan bland annat beskrivas som en process där människan sätter allt större tillit till externa garantier för sanning – experter, mätinstrument, klockor – och allt mindre tillit till sina egna erfarenheter. Därigenom förlorar de erfarenheter som inte kan verifieras av dessa verklighetens garantier sitt sanningsvärde.”

Frågor för reflektion: Enskilt, Par och Grupp (EPA)

Kortskrivning enskilt 3 minuter, dialog 3 minuter, avsluta med gruppdiskussion.

1. När går tiden snabbast och långsammast för dig?
2. Vad kännetecknar den "snabba" och "långsamma" tiden, vilka aktiviteter gör du, vilka känslor fylls du av när tiden går fort respektive långsamt?
3. Vad ska du göra för att hitta mer av den "snabba" tiden, tillåter livet (kulturen) dig att hitta mer sådan tid?

Rader för kortskrivning, enskilt och i par samt anteckningar från gruppdiskussion

HANDLEDNING

Varför existentiella samtal i skolan?

Denna fördjupning belyser en dimension som ofta förbises när vi talar om hälsa – människans behov av existentiell hälsa. Det är vanligt att samtal och stödjande insatser stannar vid kost, sömn och motion, men här kompletterar vi med existentiella aspekter, utifrån forskning som visar att insatser för en god existentiell hälsa leder till ökad livskvalitet och stärker människors möjlighet att hantera livets svårigheter.

Syftet med materialet är att hjälpa dig som mentor att utföra ditt mentorsuppdrag. Ett uppdrag som ofta saknar ett tydligt ramverk och ett innehåll att förhålla sig till. Som ämneslärare kan materialet ses som ämnesspecifika fördjupningar. Genom att använda existentiella samtal som mentor eller ämneslärare stärks elevernas språkutveckling, deras förutsättningar för lärande och utveckling och deras existentiella hälsa. Samtalen är även ett sätt att levandegöra ämnesstudierna genom koppling till elevernas tankar och känslor om livet de lever.

Materialet syftar också till att skapa en positiv dynamik i elevgruppen genom en existentiell ton. Ju mer man ser och förstår av livets utmaningar, desto närmare kommer man varandra. Målet är att skapa en grupp där eleverna kan lära tillsammans utan grupperingar eller obehag av att diskutera frågorna. Materialet bör stödja alla i klassen att delta och vara med varandra, vilket förbättrar den psykosociala miljön. Detta gynnar givetvis även lärmiljön om du väljer att använda materialet som ämnesfördjupning.

Förberedelser som mentor

Som mentor eller lärare är du en viktig kulturskapare. Det är därför viktigt att du tar dig tid att i förväg själv reflektera över materialets innehåll, för att kunna hitta rätt ton i mötet med din grupp – en ton av nyfikenhet med ett personligt avtryck. Du behöver inte ha alla svar kring materialet, men en förförståelse och mögnad kring innehållet är bra att ha med sig in i arbetet.

Om du som mentor vill, kan du informera vårdnadshavare om materialet via veckobrev eller föräldramöten. Det hjälper dem att bättre förstå och stödja sina barn både i studier och livsfrågor.

Som mentor eller lärare är det viktigt att du känner dig trygg med de didaktiska frågorna nedan, när du leder gruppprocesser eller undervisning kring detta material.

Vad vill du uppnå med processen eller undervisningen?

Hur vill du ta dig an innehållet?

Vilken ton och vilket förhållningssätt passar dig bäst?

Hur kan du arbeta språkutvecklande med övningarna?

Forskningen som materialet bygger på

För att fånga vår tids utmaningar i materialet tar vi avstamp i antropologisk forskning – läran om människosläktet och människan som gruppvarelse. Vi behöver förstå och förklara vilka behov som finns både på individ- och gruppnivå, för att kunna skapa bättre villkor för lärande och hälsa. Med det perspektivet blir individualiseringens effekter tydliga, det vill säga hur det känns att vara ensam. Ett värde som idag ofta är kopplat till pengar och status, snarare än till relationer eller kontinuerlig vänskap vilket leder till en svag känsla av sammanhang i det postmoderna samhället.

I fördjupningsmaterialet har vi huvudsakligen utgått från följande två forskare.

Mikael Kurkiala, som är docent i kulturanthropologi vid Uppsala universitet och har doktorerat med en avhandling om Sioux-indianerna. Utifrån hans bok "När själen går i exil" har vi skapat övningarna som rör det postmoderna samhället. Tankarna och texterna från Kurkiala gör materialet mellanmänniskt och i viss mån skönlitterärt. Något som gör att det blir lättare att relatera till och knyta till egna livserfarenheter. Texterna i de åtta övningarna är hämtade från Kurkiala. Genom Kurkialas horisont blir det synligt hur vår kultur snabbt förändras, och att det idag är lätt att gå vilse kring vilka vi egentligen är och vilka behov vi har, egentliga mänskliga behov som i hög utsträckning är de samma som i alla tider.

Zygmunt Bauman, som är en av 1900-talets mest inflytelserika sociologer och har gett oss den teoretiska grunden i materialet för att förstå och tolka vår samtid. Han pekar på att vi i ett föränderligt samhälle behöver jobba mer gruppdynamiskt med hälsoprevention för att förstå behoven och synliggöra fenomenen som präglar vår tid. Vi behöver därför definiera mentaliteten och värderingarna som präglar och påverkar våra gymnasieelever. Genom att sammanfatta forskningsläget kring upplevelsen av det postmoderna samhället har vi lättare att se vilka "sanningar" samhället får oss att sträva efter. Bauman menar:

- att lycka inte är detsamma som ett bekymmersfritt liv, lycka infinner sig när man löst svårigheterna.
- att staten och politikerna inte kan hjälpa dig med att vara tillsammans med andra människor i grupp, utan det får du klara själv.
- att självständigheten berövar oss förmågan att umgås och vara en social varelse.

Materialet i förhållande till centralt innehåll i ämnesstudier

Texterna i materialet är på en abstrakt nivå, vilket hjälper eleverna att lämna ett mekaniskt och funktionalistiskt förhållningssätt kring livsfrågor. Det stärker elevernas språkutveckling och hjälper dem att göra orden och begreppen i texterna till sina egna, samtidigt som det möjliggör fördjupade kunskaper i svenska. I nedanstående sex ämnen beskrivs de kunskapsmål som helt eller delvis tangerar innehållet i detta material.

- **Sociologi** syftar till att eleverna utvecklar kunskaper om olika samhällsförhållanden och om hur människor formas av och skapar samhällen, kulturer och identiteter.
- **Samhällskunskap** syftar till att eleverna breddar, fördjupar och utvecklar kunskaper om människors livsvillkor med utgångspunkt i olika samhällsfrågor.
- **Historia** syftar till att eleverna breddar, fördjupar och utvecklar sitt historiemedvetande genom kunskaper om det förflutna.
- **Religion** syftar till att eleverna breddar, fördjupar och utvecklar kunskaper om religioner, livsåskådningar och etiska förhållningssätt och olika tolkningar när det gäller dessa.
- **Psykologi** syftar till att eleverna utvecklar kunskaper om de komplexa faktorer som påverkar beteende, känslor och tankar hos människan både som individ och tillsammans med andra.
- **Filosofi** syftar till att eleverna utvecklar förmåga att delta i ett ständigt pågående samtal om vad verkligheten är, om vad vi med säkerhet kan veta och om människans existens och handlande.

Genom att använda materialet i dessa ämnen fördjupas studierna, samtidigt som skolan blir en arena där eleverna ges utrymme för reflektion och samtal kring sina tankar och erfarenheter av att vara människa.